

Nemzetiség és nyelv

Az emberi kebelbe egy hatalmas érzés van oltva, egy ösztönszerű vonzódás azon föld és tájhoz, mellyen születőnk és nevedtünk. Megszokásnak állítják mások, én velünk szült sajátságának hiszem. Legyen bár egyik vagy másik, de tagadhattam Mint a madár fészkéhez, mint az állat azon bérchez, hol táplálékot lel, s mellynek sziklaüregében megvonulhat, hű marad, úgy a még kevés öntudatra ébredt ember is, fejletlen eszméletével azon göröngyön függ, mellyen született, élelmet és menedéket lelt. És e vonzalom nem csak megmarad benne, midőn értelme szélesebb kört, fogalmai tisztúltabb világot nyertek, hanem ekkor szilárdul meg és válik magasabb szenvedélylyé, mint ama pusztá menedék és táphely iránti volt: a hazaszeretet nagy és nemes szenvedélyévé. Történetírás tanúsítja, hogy minden időben és minden népeknél, mellyek a művelődésnek némi fokára emelkedtek, a haza neve szent volt, s még a mélyen elfajult nemzetek sem tagadták azt meg. Nincs is ember, ki magában a szív e szép érzelmét egyszer másszor fellobogni ne tapasztalta volna. Az apai hajlék, mellyben

bölcsőnk rengett, hol első hangjait rebegénk az örökre kedves anyanyelvnek, a patak, mellynek virág-partjain játszadozunk, az erdő, mellynek árnyában gyakran pihentünk, a honi föld határát koszorúzó halmok, melyeken szemünk sokszor édes sejtések közt andalgának, rokonaink, játszó társaink, szóval gyermek és ifjúkorunk kis országa, egész életen át szívünk kedvenc tárgyai maradnak. Még a kopár sivatag is, ha honunk volt, olthatadan vágygyal vonz magához, és a távolbóli visszaemlékezés a fiatal kor gyönyörű álmainak fátyolán lát, minden tárgyat a haza földén. És nincs okunk csodálni, ha a regényes Schweiz lakosa, elválasztatván hegyeitől, meghal bánatában, midőn még a grönlandi ember is komor jéghazáját és a néger *égő* homoksivatagait olly mondhatlamíl szereti. A szegény német vándor, kit balszerencse, üldözés vagy éhség, az oceanon túl Amerika földre űzött, gyarmatát hazája édes nevéen nevezi el. Olly kedves még a hálátlan hazának emlékezete is! Isten oltá a szívbe e mély érzelmet, melly a miveleden emberben csak ösztönszerű, de a polgárilag kifejtettben hatalmas meggyőződésé szilárdéi. Ez érzés, melly mindenkit saját fészkéhez, rokonaihoz, a vele egy értelmű, gondolkodású és szokásé emberekhez von, leszen aztán szülő oka azon elváltságoknak, mellyekből családok, népek és nemzetek alakulnak, miket isten azért akart így, hogy általok az emberi fejlődés forrásait nyissa meg. Mert az emberszellem végeden gazdagságát a több oldalú élet különböző módok és sajátágok által fejleszti ki. Ezért alkota a természet

változatosságot; különböző országokat és éghajlatokat, különböző jótékonyságokkal hozván létre; ezért képezé az embert különböző alakkal és természettel, ösztönnel és hajlammal, tehetséggel és erkölcsökkel. Tengereket és folyókat, hegyeket és mélységeket rakott a népek közé, egyszersmind törekvést oltva keblükbe, hogy elvált állapotukban is közös célokban, az egész emberiség céljaiban egyesülni ügyekezzenek. Mert az ember, noha magában véve is egész, része mégis az emberiségnek és tagja annak, s így rokon s egy a többi emberekkel. Az egy tájra szorított embercsoport könnyen szövetkezik egymással. Az érzéki világ különböző környezete, kölcsönös szükségek s azok kielégítése, közös munkák és élvezek, egymás sorsábani részvétel, hasonló örömeik s fájdalmak, egy ilyen külön élő családcsoportot egy magában vett egészszé és más társaságtól idegenné képez, s így 4ámad a nép itt és amott. Ezen különvált népben aztán természet szerint egy s ugyan azon élet van; mindnyája emberekből áll, s minden ember tagja az emberiségnek. A szellem, melly nyilatkozni törekszik itt és ott, ugyan az; mindenütt emberi, mindenikben a méltóság és emberiség iránti vágy és benn lakozó erők teljes kifejlése az, mi őket vonja és ösztönzi. De ezen szellem, ezen általános élet, minden népben módosul és sajátlag mutatkozik, és olly elhatározott egyéni jellemet nyer, mi csak egyik népben van meg s csak is ebben kell megenni. A jellemeknek ezen több és különbözőségében leplezi föl magát az élet gazdagsága. A szellemnek minden nyilatkozásai, mellyek ezen egy

népben valódi­lag kifejtene­k, sa­játsá­gos bélyeggel bírnak, mellyek semmi más népnél nincsenek és nem lehetnek meg. Valamint az egyetemi nyelv, mint legközvetlenebb tü­nemé­nye az észnek, mint egyetemes érte­tem, minden kü­lön népnél nemzeti nyelv­vé leszen, mivel az egyetemes ész is, nemzeti észszé vált, azaz meghatározott sa­játsá­got nyert, úgy az alkotmány és jog, erkölcsiség és vallástudomány és művészet saját bélyeget hord magán, ha bár nem mindenki által felfoghatót is, melly eme népnek tulajdona. Minek nincs illy bélyege, mi a nép közé kívülről hozatik, csak akkor nyer erőt és életet, ha a népnek táplálékul szolgál, ha máskép alakú­i és ennek sa­játsá­gaiba olvad át. Illy felolvasás nélkül csak a nép elenyész­te­vel tarthatja fenn létét.

Ezért minden népnek első törekvése, és kell hogy első törekvése tegyen, önállását fentartani, szabad és független maradni minden más nép uralmától, hogy lehetőleg megőrizze a sa­játsá­gos jellemében! szabad kifejtést, és ne tűrje, hogy rá idegen nép idegen élet érzelmeit erőszakolja. Mert minden étet szereti önmagát, óhajt és törekszik terjeszkedni, mindent hatalma alá vetni, hogy maga teljesen szabad lehessen. Innen van minden népben az ösztön más népek közt és felett kitűnni, érvényességre emelkedni, másoknak parancsolni éppen úgy, miként egyesek egymás közt és ellenében. A népeknek valamint egyes embereknek van szégyenök és becsületök. A legnagyobb becsület és legnagyobb szerencse szabadon állni, saját erőben és függetlenül, s ha túlnyomó nem, legalább hasonló tenni

más népek irányában, és daczolni bírva és merve minden bár honnan keletkezett megtámadással. A legnagyobb szégyen és balszerencse ellenben más népek alávétve lenni, idegennek szolgálni, másnak sajátságait elfogadni, táplálni és magái gyanánt előmozdítani. A szabad függetlenség nem a legfőbb cél ugyan, mire törekedni kell, hanem a legszükségesebb eszköz, mi nélkül a nép, mint nép semmi üdvös célját nem érheti el. Mert a nép meg van semmítve, ha sajátsága megsemmítettet, a sajátságának pedig meg kell vagy legalább meg lehet semmisülnie, ha idegen uralomnak van alá vetve.

Egyes ember láncszeme a népnek és emberiségnek; szükségképen tartozik mind kettőhöz és szükségképen ered abból. Az emberiségre nézve azon rendeltetése van, hogy mindent, mi benne szellem és erő, szabadon és teljesen kifejtsen és kiéljen. A mi pedig a szellemből és erőből, míveltség és emberieségből övé vagy övé leend, az benne nyilatkozik, népe sajátságában jut hozzá, és ezért csupán ezen sajátságban fejlődhetik ki. Következik ebből, hogy az ő törekvésének egybe kell találkoznia népe törekvésével, mellynek ő része, és kell, hogy népének becsülete az ő becsülete, szégyene az ő szégyene legyen. Neki kell akarnia népe függetlenségét, mert annak sajátságait is kell akarnia, és ezeket ismét azért kell, mert éltének rendeltetése szerint csak így élhet s csak így fejtheti ki szellemét és erőit teljesen és szabadon. Azért az értelmes ember, vagy, ki emberi kedélylyel bír, szereti népét mint ön magát, mert a

nép benne van, miként viszont ő a népben, azért le-
szen a föld, mellyen atyáitól öröklött sajátságai élnek
és honosak, hazájává, mellyhez élete tartozik, miből
következik aztán, hogy ki hazáját elhagyja, magát
hagyja el és ön romlására törekszik, s ön romlásában
mind azokéra, kik népéhez tartoznak.

Ama vágy a nép sajátságait, miként azokat
atyáinktól öröklöttük fentartani, előmozdítani és az uno-
kákra hagyni, hogy azok is tökéletesítsék a törekvés,
amaz örököt és szentet, mi minden népekkal és
időkkel közös, egyénileg, miként egyedül lehetséges
megismerni, fentartani és képezni, és a maradéknak
akként átadni; amaz öröm a jó, és fájdalom a bal-
siker felett, ama készség e cél miatti minden áldo-
zatra egész az életnek vidám kedvvel odaadásáig,
személyünk és legdrágább birtokaink alárendelése a
közjónak ez egyedül a hazaszeretet. Nem hazasze-
retet ellenben, vagy csupán ösztönszerű, ama szokás-
érzelem, melly magát a . hagyománykép nyert for-
máktól el nem szakaszthatja, mivel azokban kényel-
meket lel, sem amaz állati pusztá ragaszkodás a földhöz
és göröngyhöz, mellyre, önkaratunk és tettünk nél-
kül, vakesetleg jutánk. Hol szabad vagyok, ott van
Róma, úgy mond Brutus, mi azt teszi, hogy nem a
hét halom, nem a Tiberis vagy ama falak teszik hazá-
mat, hanem a római lelkek sajátságos szabad érzelme.
Hol rómaiak vannak, ott van Róma, hol népem saját-
ságai élnek, ott van hazám.

A népsajátságok ezer jelekben mutatkoznak. Tett
és szenvedés, vallás és erkölcs, tudomány és mu-

vészét, jog és törvény, az indulatok és szenvedélyek nyilatkozásai mind annyi bizonyítványai annak, de semmi annyira vissza nem tükrözi azokat, mint a nép nyelve és története. Azért a népeknek nincs szentebb ereklyéjük és féltetőbb kincsök, mint nyelvök és híven jegyzett történetök. Szó és tett jellemzik az embert, szó és tett a népet. A nép ajkán élő nyelvből és az eseményeket ábrázoló történetből leginkább megismerhetni a nemzeteket. Mi fontos minden népnek saját története, arról más alkalommal akarok szólni, most csupán a nemzeti nyelvre kívánom olvasóm figyelmét fordítani.

Méltán mondták már a legrégebb idők bölcsei, hogy a beszéd és ész egy, s hogy az ember beszéd által különbözik az állattól, melly csupán hangokat ad. A beszédtehetség és annak eredete megoldhatlan talány, és megfoghatlan tünemény. Ezért sokan mindenek felettinek tartván azt, mit ember ön erejéből feltalálni képes, nem képzelhették egyébnek isten közvetlen ihleténél. S valóban, ha a nyelvek szellemének vizsgálatába bocsátkozunk, olly tömelegbe bonyolítjuk magunkat, mellyből végre csak azon vallomással menekszünk, miképen azt megfogni nem vagyunk képesek. Annyi igaz, és tagadhatlan tény, hogy esaknem minden nyelvben nyomai vannak egy közös eredeti nyelvnek, az emberi közös érzelemnek és nézeteknek, mellyek szerint mind azt, mi az emberekben végbement, mit észrevették, kifejezték. Számos különböző népek nyelvében sok tárgy ugyanazon szavakkal neveztetik. Valamint a test átlátszó leple a

léleknek, úgy a nyelv teste az ember belsejében munkáló szellemerőknek, mennyiben azok külsőleg is alakulni akarnak; szóval az a szellem nyilatkozása, kitörése. És a mint a nyelv a szellemnek külsőképen alakulandó hangja és kitörése vagy maga a beszélő ész, úgy az egyes nyelv az egyes nép szellemeinek hangja és nyilatkozása, példái a francia és angol nyelv a francia és angol népé. Benne ki van és szükségkép ki kell fejezve lenni azon bélyegnek, mi azon nép sajátságaival megismertet, mellyeket az beszélvén kifejcz. A nép nyelve által tehát sokat megtanulok a nép felől, ha annak soha egy tagját sem láttam is. Például, ha görögül és latinul értek, sok magyarázatot nyertem a görög és római nép gondolkodásmódja, érzelme, nézete, kedélye és jelleme felől. A nyelv tükre azon népnek, melly beszél. Belőle megláthatom, mit akar, hová törekszik, milly hajlama van, mit szeret és gyakorol leginkább, szóval, miben áll sajátképi élete és vágya. A mint a nyelv különböző időkben változik, visszatükrözi a nép elő vagy hátrameneteit, erejét vagy lankadását, egyszerű vagy mesterkéltséget, élénkséget vagy dermedt állapotát. A beszéd külső képe a kedélynek. Ez lévén azon alak, mellybe az egész ember, ki valamely nyelvet beszélt, gyermekkorától, mintegy bele olvadt és tapadt, mi legerősebben elfoglaló, ez aztán mind szellemére mind lelkére olly bélyeget nyoma, miszerint érzeni, gondolkodnia, szeretni és élnie kell. A nyelv az elhunyt nemzedékek megmerevült szelleme, mellyet az ajak éleszt föl, midőn szavakat mond; a nép egész

életének és lényének mozgékony betűkbe nyomott és olvasható története.

Ha igazak, miket imént mondtam, s mikről a gondolkodó hamar meggyőzheti magát, hogy a nyelv a népnek legbensőbb kedélyét, elrejtett történetét, legrégebb fejlődését, szóval egész érzése, gondolkodása, képzelete és élete módját magában foglalja, következik, hogy változván a nyelv, változnia kell vele és általa a népnek is. Mi a nyelvet összezagyválja és keveri, idegenszerűvel és rokontalannal vegyíti, s annak tiszta folyamát és derűtségét bár mi módon zavarja, mind annak szinte befolyása van a nép megzavarására és ön magábóli fejlődése gátlására. Mert az életnek szellemibb és bensőbb eleme a beszédnél semmi nincs. Önkényt foly ebből, hogy ha a nép nem akarja elveszíteni azt, mi áltai nép, ha minden sajátosságait meg akarja őrzeni, úgy semmire sem kell annyira ügyelnie, mint arra, hogy nyelve ki ne veszszen és el ne korcsúljon, hanem eredeti tisztaságát és bélyegét megtartsa.

A nyelv kiveszése és elfajulása sokképen történhetik. Idegen népek özönlik el mint győztesek az országot, vagy ellankad, puhúl és fajúi maga a nép, mi aztán belsejének tükrét, a nyelvet is szükségkép romlásba dönti. Leggonoszabb pedig és mindennél szégyenletesebb azon állapot, ha a nép, sajátját megvetve, idegennel és külföldivel kaczerkodik, s ez által kétnemű uraccsá leszen és semmiségbe hanyatlik, miért aztán a nyelvnek is keserűen kell lakolnia. Ha valamelly nép olly botor, hogy egyik vagy másik ide-

gen nyelvet előkeli s mintegy úri nyelvvé teszi, és mindenhol avval él, azt használja, az nem tudja többé miben rejlik nemzeti éltének szelleme, hol vannak azon nagyszerű szentségei, mellyekben ereje, uradalmának, tettei és parancsainak hatalma alapodik, az elenyészni és idegen járom alá hajolni indult.

Mondottam, mik épen a nyelv tükre a néplélek külső kinyomata, belső élete és története, hajlamai és tehetségei, szeretete és gyűlöletének, szóval, melly mindent visszatüntet. Ha ez való, akkor elkerülhetlen, hogy magát és kifejezett jellemét annak kedélyébe ne vesse, és mintegy bélyegül rá ne nyomja, ki azon nyelvvel legkorábbi évei óta szakadatlanul él. Ha például a magyar gyermek harmadik negyedik évétől kezdve kiválólag francziául beszél, olvas és ír, következőleg ezen nyelven gondolkodik, belé mind inkább a franczia kedélynek bélyege nyomja magát, a franczia iránt előszeretete támad, mert ez az első szellemi élelem, mellyel gyermekkorá tápláltatok. És a gyermek lelke, miként viasz, minden bele nyomott formákat fölvesz, és mégis tartja mind addig, míg azok megmervülvén, többé meg nem változtathatók. Az illy gyermeknek csaknem lehetetlen aztán, hogy magát saját népének nyelvébe többé tökéletesen bele élhesse is gondolhassa, lehetetlen, hogy népe kedélyéből, történetéből, -művészetéből és legbensőbb ösztöneiből sok örökre homályos, érthetetlen ne maradjon előtte; ehetetlen, hogy a magyar élet, magyar szokások, mellyek az egész néppeli egyetértés és érzésből támadhatnak, valaha szeretete tárgyai lehessenek vágy leg-

galább azon mértékben lehessenek, mint lettek volna, ha képzésének eszköze a magyar nyelv leendett. Minden rokon és ellenszenvei idegenszerűek lesznek, mert neki elejétől fogva elforgattatott azon kulcs, mely népének legbensőbb megértését nyitotta volna fel előtte. Az így nevelt ember egyike azon örökre szerencsétleneknek, ki semmi nép közt sem érezheti magát honosoknak, nem léphet bátran és szilárdul, mert mindennütt idegen, ha csak istentől nagyobb és megronthatlah szellemerővel nincs megáldva, melyly sokat megbir és , sokat képes fölemészteni, mi alatt a közepszerű leroskadna. De még az illy gazdag szellem is jövődében különszerűi, nem hasonlító hajlamok és ösztönök és munkálatban! kapkodások miatt lakolni fog balga neveltetéséért. Az ekként felserdült magyar gyermekek legjobb akarata mellett is sokszor leszen az idegenszerű, sőt még nemzet ellenes is észrevehető. Sokkal veszélyesebb és jellemferdítőbb még ennél is, ha a gyermek zsenge korában, mielőtt leikébe a nemzeti nyelv bele edződött, két három nyelvet egyszerre tanúi és gyakorol, llyenből lesz aztán a valódi nem magyar, nem angol, francia vagy német, hanem egész világ embere, sokszínű és sokoldalú chamaeleon, minden színt és jellemet játszik, de semmi állandó és meghatározottal nem bir. Ha valódi embert akarunk nevelni, ki népét ismerje és értse, szeresse és becsülje, tápláljuk a gyermek lelkét gyenge korában egy eledellel, saját népének nyelvével és történetével, mint legfőbb tényezőivel a nemzeti életnek. Midőn ezekben erős, midőn az, a mi nemzeti csonttá és velővé szi-

lárdult és vérébe hatott, akkor tanítsuk először holt nyelvekre, mellyekben egy elmúlt és kitisztult életnek alakjai, az örök emberiség szilárd képei gyanánt állanak, és semmi csábítót és kedélyzavarót nem foglalnak magokban, kivált ha akkor állítatnak a gyermek lelke elébe, midőn abban már a nemzetiség erős gyökeret vert. Később lehet új nyelveket tanulni és a megértésig gyakorolni, mert beszélni azokat kevésnek leszen szüksége, és zsenge korban veszélyes is, midőn a kedély könnyén fogad magába idegenszerűségeket. A gyermek-nevelés és tanításban nem minden szabad és tanácsos a gyenge korban, mi a felderültnek és fejlettebbnek nem árt. Ezt lelkiismeretes nevelőknek a nyelvtanításnál is meg kellene gondolniok. A francia és angol másképp neveli gyermekeit mint a német, és másként mint mi, a német⁵ utánzóit, azért nevel valódi francia és angol polgárokat, míg a német hontalan cosmopolitákat, a magyar pedig német-magyarokat, azaz kétfajú korcsokat.

Ki az idegent használja, az meg nem tanulhatja, vagy ha igen, utóbb feledi el sajátját. Kedélye a hasonlatlan és különböző által megzavartatok, és idegenhez csábítatik, idegen szokást, szeretetet és gyűlöletet szív magába, és saját népiességét nem foghatja fel lelke teljességéből. Idegen alakot öltvén magára, az élet magas erejét és dicsőségét, mellyel saját népe között erősen állhatott és hathatott volna, elvesztette. Egyszerű sarjadékból nevekszik minden a mi nagy és hatalmas. Ha a mi majmolásink, míveltségünk tarkasága, ezerféle cikornyáink, sok nyelvünk, sok mes-

ferkélésünk valami emberies és természetszerű volna, látnunk kellene azon jeles embereket, kik általa támadtak. De azokat nem látjuk. Nekünk, kivéve kevés felveendőket, kiknek száma nem gyengíti az általános állítást, szilárdabb és jellemesebb férfiak voltak azon időkben, mikor nemzeti nyelven kívül egyebet nem beszéltünk, szilárdabbak még akkor is, midőn tanodáinkban latin nyelvvel gyötörtettünk. Én nem akarom, hogy oda menjünk vissza, de óhajtóm, hogy hosszú tévedés, roppant károk után átlássuk, hol van a dolgok mértéke, hol azon határ, mellynél a szerfelett sok és szerfelett kevés végződnek. Minden kellenél nagyobb vegyülés közönöséget, ingatagságot és jellemtelenséget szül, olly közép lényeket terem, kik sem szeretni sem gyűlölni nem tudnak, milyeneknek száma úgy nevezett miveltebb osztályainkban végeden.

Ha már, mint az imént láttuk, az idegen utáni kapkodás, kivált pedig az idegen nyelvvel kora élés egyesekre olly kártékony, mennyivel kártékonyabb az egész nemzetre nézve, mellynek elfajulása nagyobb következésü mint egyeseké. Ha valamely nép eléggé szerencsétlen egyik vagy másik idegen nyelvbe szerelmesedni, az ön magát és sajátosságait készül elveszíteni, és más idegenné átalakulni. Legyen aztán a megszeretett nyelv szomszéd nép nyelve, úgy önkényt megyen azon veszélynek, hogy a nemzet, melly nyelvvel meghódítá, alkalom mutatkozván, fegyverrel is uralma alá hajtja. Illy balga nép nem gondolta meg miképen isten a nyelvkülönbségeket nem pusztá jó

kedvéből, hanem azért teremté, hogy különböző népek létezzenek, és mindenkinek saját módja szerint fejlőd-
vén, kölcsönös egymásra hatás és verseny által segít-
jék elő az egész emberiség ügyét. Neki a -változa-
tosság és sokszerűség tetszett; élénk, gazdag világot
teremté, és bele szabad verseny-küzdését oltá a kü-
lönböző erőknek. És így, ki egy állodalom és vallás,
egy uralkodó nép és nyelvről beszél, az természet
ellenit beszél, isten örök akarata ellen szegül, és az
ő rendét törekszik megzavarni, szegénynyé, egyhan-
gúvá tenni az ő változatosnak és sokszerűnek terem-
tett világát. Az ilyen egy célra dolgozik a hódítóval
és zsarnokkal, ki a népeket összeigázni és a szel-
lem szabad mozgalmait bilincseivel fékezni akarja.
Azért minden népnek, melly sajátosságait és ön nemze-
tiségét szereti, törvénynyé kell tennie, hogy szomszéd
élő népnek nyelvét ne beszélje, különben lerombolja
azon sarampókat, mellyekkel isten a népeket egymás-
tól olly mély bölcseséggel választotta el.

Az eddig mondottakból könnyen észrevehető, hová
célozok. Én a külföldi nyelveken! beszéd kártékony
divatát akarom magyarjaink közöl kiküszöbölve látni.
Eszméljünk föl valahára, és lássuk át, hogy bennünket
ezen divat romlás felé visz, és kivált a közénk be-
rontott német nyelv meghozza ránk a végpusztulást.
Mennyit ártott nemzetiségünknek a német nyelv, be-
szélik történeteink, és láthatjuk mai nap, midőn egész
levegőnk meg van telve németséggel, s ellene minden
ovószereket megkísértünk, de többnyire sikeredenül,
mert épen arra gondolunk leghanyagabban, mi legerő-

sebb terjesztője a ragálynak: a beszédre. A német nyelveni csevegés szeretete bennünket az elnemzetlenedés örvényéig vitt. Vannak, kik azt gondolják, hogy lyabb időbeni felébredésünk alatt mindent megtettünk a magyarosodás emelésére, és nincs többé mitől félni: de én más véleményben vagyok, s azt hiszem, hogy, míg társalgásainkból a német nyelvet ki nem irtjuk, míg olly sokan lesznek, kik magyar létökre olly örömost beszélnek egymás közt német nyelven, és e nyelv szükség nélküli használatát nemzet elleni bűnnek nem érzendik, addig sok ok van aggódni a magyar nemzet fenmaradásáért.

A német nép, mellyel még Géza vezér és szent István király korában összesógorosodánk, s mellyet hajdan fegyvereinkkel tudtunk féken tartani, mívelt-ségével és míveltsége által nyelvével hódíta meg bennünket, annyira, hogy szinte magunkról is megfeledekezésnek. Hajdanában sok állott ellent az elnémetülésnek. Nagyobb számmal valánk, és minden szorosabb political egybeköttetés nélkül a némettel; népünk közelebb az eredeti, el nem korcsúlt, s Európában egészen idegen és külön álló magyar sajátságokhoz; fejdelmeink magyarok voltak, az udvari, kormány- és hadi nyelv magyar. Később mind ez változott. Kormány-nyelvünk állandóan latin lón; német, szláv, olasz befolyás váltogatták egymást ügyeinkben, utóbb pedig fejdelmeink szakadatlanul németek lévén, három száz év óta gyakorolják ránk német befolyásukat; Zápolya óta Magyarországon nincs magyar udvar, mellynek fényében az előkelőbbek csillogni szeretnek, s melly-

hez szokásokban és nyelvben olly könnyen alkalmazkodnak. Bécs városa szívott magához mindent, a mi közöttünk születés, gazdagság és hivatal által kitűnik. Német kormányunk az elnémetítés elvét századok óta rendszeresen folytatja, és ha II. József korszaka, mellyben e fejdelem egy csapással akarta végrehajtani, mi hosszú idők óta előkészítették, fel nem rázza e nemzetet, és az 4823-ki erőszakos katona-állítás és adószedés olly viharossá nem teszi az 4825-iki országgyűlést, hol egy-két lángszellemű férfiú az újra x elaludni készülöket fel nem riasztja, s figyelmessé nem tesz bennünket, miképen a nemzetiség sokkal félthetőbb kincse a népeknek az alkotmányoknál, azóta talán vége volna minden reményeinknek, a magyar nemzetiség jövő felvirágzása iránt. Az utolsó száz év alatt nagy lépésekkel sietett nyelvünk az életből enyészni. Alig volt fejdelmünk, kinek országlása alatt olly nagyot súlyedt volna nemzetiségünk, mint Mária Terézia németséghez édesgető és Bécsbe csábító, szoktatgató szelíd kormánya idejében. Altató hatása volt nemzetiség tekintetében I. Ferencz hosszú országlása is, kivált 4842-től 4825-ig. Hasznos ellenben II. József villanyozó időszaka, melly fölkelte az ellenhatást, és hasznos jelenleg uralkodó V. Ferdinand országlása, melly alatt nyelvünk visszahelyezettett törvényes uradalmába. E derék fejdelem csaknem mindent megtett, mi tőle függ, s uralkodása alatt ki van mutatva az ösvény, mellyen haladnunk kell, ha nemzet, ha magyarok akarunk maradni. És ezért áldás Ferdinand király életére és örök fény nevére! Ő az

idegen nemzetiségek bár jogtalan és még is erőszakos követelései daczára, nem tartózkodék a magyarodás zászlóját kezébe venni, és mintegy hallgatag kimondani, hogy ezen jelben győzni fogunk. Dicső pálya áll előttünk, a nemzeti ujulás és a magyarság megszilárdításának nagy pályája! Azonban azt célra vőftzetőleg más módokkal fogjuk megfuthatni, mint a mellyeket Mária Terézia idejében és azóta nagyobb részint használtunk, és még ma is igen észrevehetőleg használunk.

Ma már sokan vagyunk szigorúak abban, hogy hivatalos ügyeink nemzeti nyelven folyjanak. Szép, és a legnagyobb méltánylást érdemlő lelkesülés! De fájdalom, e hivatalos magyarság még korán sem minden, a mit tennünk kell, s a nemzeti becsület tennünk parancsol. Nekünk a magyar nyelvet élet nyelvéné kell tennünk, azaz olly nyelvvé, melly társalgásunknak, egymás közti legbizalmasabb eszmecseréinknek szívünk legbensőbb érzelmeinek, legmelegebb ömledéseinek egyedüli tolmácsa legyen. Hivatalos nyelvünk századokon át latin volt, de azért társalgási nyelvünké, élet nyelvéné nem tudott lenni, nem csak azért, mert holt nyelv volt és hölgyeink nem beszéltek, ték, de azért is, mert általában a meghatározott formákhoz tapadó hivatalos feszesség maga nem bir nyelvnek olly hajlékonyságot, és ennél fogva olly varázserőt adni, hogy azt a könnyű társalgás és a szabadabb élet is örömet fogadja érzelmei és eszméi magokat korlátoztatni nem szerető közlésére. Pedig a társalgás s általában az élet az, hol a nyelv cso-

datékony hatást gyakorolhat a nemzetre. Nyelvünknek élet nyelvéné kell lennie, azaz minden szóbeli foglalkodásaink közt, és kivált a két nem közötti társalgásban használtatnia, ha vele és általa magyarságunk megszilárdulását óhajtjuk. De fájdalom, éppen e tekintetben kétségbeejtőleg szomorúan állunk.

Neveltetésünk nemzetiség tekintetében szegényítőleg fonák. A felsőbb osztályokban régóta nagyobb gond van arra, hogy a gyermekek mindenképpen inkább, mint magyarok. Nem tagadhatni, hogy újabb időben a magyarság iránt némi figyelem ébredt a felsőbb körökben is. A csecsemőt magyar dajka környezi és pár évig nem beszél s alig hall egyebet magyar szónál. De mikor kinőtt a dajkaölből, nevelő kezeibe jut, s ezentúl háttérbe tolatik a magyarság, s a gyermek nemzetietlen gondolatok és érzemények körébe lép. Tanul németül, francziául, angolul. Ezen nyelveken csevegő játszó társak veszik körül, minden ismeretet idegen nyelven szerez meg. Magyar állapotról, a nemzet fnult és jelen viszonyairól, magyar irodalomról, alig hall valamit. Silányul előadott rövid magyar történet s a nevelés vége felé egy kis magyar törvény, mind az, mit a haza érdekeiről tudnia szabad. Legtöbb idő a külső míveltség megszerzésében vész el: lovaglás, úszás, táncz s több ilyenmű hasznos, sőt mondhatnám mind inkább gyávuló és férfiatlanodó korunkban szükséges, de nem legszükségesebb és főbb dolgok, miket az előkelők gyermeke tanúi. Ezt követi egy kis futólagos külföldi utazás, mellyből megtérvén a főrangú úrfi, megnyílnak előtte

a szóban, gondolatban, érzésben teljesen nemmagyar vagy épen magyarellenes társalgási teremek s ott keresi rendeltetésének mintegy végcélját. Az így nevelt és illy körülmények közt élő ifjú férfi aztán törvényhozó leszen, és családi pártfogások által ez aristocratiai országban nagy hivatalokra emelkedik és tartja az ország kormányrúdját. Ha pedig leánygyermek, kinővén a német és francia nevelőnek kezeiből, kik valóságos öldöklő angyalai a magyar életnek, férhez megy, anyává leszen, polgárokat nevel a hazának, fénye és csillaga a társalgási köröknek a nélkül, hogy lelkében csak szikrája is élne a nemzeti-ségnek. Illy egyének vezetik aztán az ország kormányzását és teremtik a fentebb körökben! társalgást. Sok ekként elhibázott nevelésű férfi és hölgy újabb időkben öntudatra ébredve vagy egy-kettő szükség által is kényszerítve, igyekszik kipótlani, az elmulasztottat, 24—30-dik éve körül tanulja szorgalmasan a magyar nyelvet, és ügyekezetében sokszor nincs is hiány, bámulandó sokra viszi a mit magában föltett, de hiába, mit a gyermek e tekintetben elmulaszta, az a felserdült vagy megállapodott korban visszaszerezhetlen, vagy csak századiknak, ki nagyobb szellemerőkkel született sikerül. A nemzeti sajátságokat érzésben és gondolkodásban, vágyban és reményben, mellyeknek alapja a gyermek fogékony keblébe nyomulhat csak, a felserdült kedély nem képes többé úgy élfogadni, hogy vele vérenek minden csepje elteljék. Azon idegenszerűséget, mit a gyermek gyenge korában magába szívott, legtöbb egyénnel semmi

emberi eszközökkel ki nem lehet többé törteni. A nemzetiétlenség jelei kiütik magokat az illy ennek rokon és ellenszenvain, vágyain és érzésein. A“ kik pedig még később sem ébredtek öntudatra, hanem maradtak, miket belőlök az elferdített nevelés csinált, azok egy részről a legszánandóbb lények, más részről pedig Valóságos csapásai a magyar nemzetnek. Az illyen aztán magyar épen nem, de nem is német, francia vagy angol, hanem keverék mindenből; minden csak félig, semmi egészen. Az illyeneknek hazafiság, nemzetiség nem érzett, nem értett eszmék Közönösek a hon legszentebb ügyei iránt és a nemzet nyer bennök egy nagy jellemtélen táborot nem csak a nemzetiség, hanem még a magyar alkotmányosság romlására is. Olly táborot, mellynek emberei csak önhasznokat, jólétüket és hiúságokat tartják szemei előtt, kényelmeket, gyönyöröket vadásznak s hivatalért, nemhogy általa használjanak, I hanem, hogy benne csilloghassanak, feláldoznak mindent, mit más szentnek tart: erényt és férfíui becsületet. És ime e táborból kerül ki politicali hitszegőink, czimvadászaink, rangéhezőinknek, hanem mindnyája, de nagyobb része. Mi gondja annak Magyarország felvirágzására és jólétére, ki maga nem magyar? Csak őt érje fény és jólét, megnyerte az életnek legfőbb kincseit, mellyeket magának képzelni tudott. Azon szent érzelem, melly a hazafi keblén keresztül remeg, midőn a közvirágzatot látva magának azt mondhatja, e nemzeti emelkedésnek egyik parányi előmozdítója én is voltam, én is vetettem el egy pár magvat, mellyet az idő kikeleszte, virulásra hozott és most is-

ten olyan szép áldása van rajta, e mondhatlan édes érzelem, nem lakja az ő kebelét; hazafiúi erény, a népe boldogsága és dicsősége feletti kék és öröm, mind ezek neki ismeretlen dolgok.

E sötét kép, melyet az élet után ábrázoltam, nem csak a felsőbb, hanem némi módosítással a középrenduekre is illik. Annyira meg van még a nemesi osztály is e részben mételyezve, hogy egész megyéink vannak, melyekben a német társalgás tartozik egyedül a jó hanghoz és tartatik műveltségnek. Ennek oka itt már nem annyira a nevelésben fekszik, ámbár ez is, kivált a nő-nemé, nagyobb részben főnák, hanem inkább azon gyarlóságban, miszerint a középrenduek a főbb renditekhez (igyeksenek alkalmazkodni, és gyakorta a neveltségig utánozzák ezek módját^ szokásait és divatát, mely külföldi jellemű lévén, a külföldi eskedés, uriság és műveltség bélyegének vétetik. Mivel hogy uraink magyartalanok, az alantabb rendűek is magyartalankodás által ügyeksenek úri létüket bebizonyítani. E törekvés száz apró dolgokban nyilvánítja magát, de a melyek mind nem olyan kártékonyak, mint az idegen s ezek közt a német nyelvvel élés. Ezen német nyelv honossá tette magát még szegényebb nemesi házaikban is, és mintegy vérünkbe olvadt, annyira, hogy sok nevezetesebb jóink, szónokainknak nagyobb része, ha bizalmasabban akar egy mással szólni, német nyelven beszél. A baráti szív e nyelven nyílik meg a barátoknak, a szerelmes pár e nyelven magyarázza egymásnak keble legforróbb érzelmeit. Tehát olyan mélyen süllyedtünk, hogy

magyarjainknál a bizalom, barátság és szerelem nyelve sem magyar többé annyira, hogy épen szívnyelvünk lett idegen! Azt hiszem, ennél nincs sem kiáltóbb sem szégyenletesebb jele elfajulásunknak. Nekem legalább sok évek óta valódi-gyászharangszózat ez, melly népem haldoklására emlékeztet. Mert gondoljuk csak át e nemzet jövődjét, mellynek fiai ennyire el tudták feledni, hanyagolni és megvetni azt, mi a nemzeti lét föltétele. Az apa fiába, egyik nemzedék a másikba oltja át az elnemzetlenülés vétkét; elenyésznek lassanként a nép sajátosságai, a nemzeti emlékezések, szokások, egész gondolkodásmód; utóbb senki nem ismeri azokat többé, és észrevétlen egy egészen más természetű, jellemű és nyelvű nép áll a kidőlték helyén. Valljon nem megdöbbenő - e azon tűnésoy, hogy nálunk a történeti ritkaságok, a régi magyar emlékek iránt nincs e nemzetben kjtűnő figyelem? hogy történetírásunk nagyobb részint parlagon hever, hogy, mint Kölcsey mondá, „nem viseltettünk tisztelettel valamely emlék iránt, melly a régiségből reánk áhaljött, s a nemzet hagyományai kebelünk bűnös elhülésében lelték sírjokat“ sokan közöttünk, kiket nagy hazafiaknak kiált a hír, nem eszmélnek a nagy veszélyre, melly bennünket az idegen nyelv által fenyeget, nem látnak elhatalmazásában legkisebb bajt vagy kárt, s elégnék hiszik tudni a hazai nyelvet, ha nem beszélük is, sőt eléggé őszinték meg is vallani, hogy nekik természetesebben jó és jobban esik, ámbár született magyarok, német nyelven társalogni baráti és kivált hölgyek körében. A németség ezen megfog-

foghatlan pártolói és ön magokról vétkeesen megfelelkező terjesztői előtt én bizonyosan nem leszek próféta kinek ígéit figyelembe vegyék, azért az általok bálványozott népnek, a német nemzetnek egy nagy íróját beszéltetem itt számokra. Hallják meg ennek szavait és okuljanak ha még képesek. „Az anyanyelv iránti tisztelet abból tetszik meg — így szól a nagy történetíró Heeren — ha azt a nemzet mindenütt használja, hol csak használnia lehet. Az idegen nyelvnek önkényes és szükség nélküli használata mind annyi megvetése a nemzeti nyelvnek. Azon német, ki francziául, angolul beszél, beszéde alatt megszűnik német lenni. Neki francziául, angolul kell gondolkodnia, ha csak iskolás gyermekileg nem akar beszélni. Ha ilyenek csak szempillantatig történnek is, a sokszor visszatérő pillanatok utóbb szokásá válnak. A nemzeti nyelv becsületévái annak mivelődése, mely a fennmaradás egyik főeszköze, szoros kapcsolatban áll. Lehetetlen, hogy valamely nyelv alább szálljon, vagy kihaljjon, meddig a nemzet színe használja, meddig mivelésében a nemzet első rendű elméi fáradoznak.*) Ezeket íme német monda, kinek nincs oka nyelvét félteni, mert kiterjedt az a világ minden részeire. Ellenben mit mondhatunk mi magyarok, kik bár legtöbben vagyunk hazánk idegen nyelvet beszélő lakosi között, de a némethez képest csak maroknyi nép, körüláradozva idegen elemektől, s azonfölül oly nép, mely

*) Heeren: Ueber die Mittel zúr Erhaltung dér Nationality besiepter Völker. Vaterländisch. Museum, Hamb. 1810.

idegen formákba könnyen átolvadó, idegen szokásnak, külföld majmolásának könnyen engedő volt mindig.

Voltam nem egyszer tanúja ország és vármegyegyűlésen olly jelenésnek, hogy a szónok a szív és ész minden fegyverével, az ajak elragadó, elcsábító hatalmával tartott beszédet a nemzetiség és nyelv ügyében és a másik perczben, beszéde végeztével, midőn leült, szomszédival a szőnyegen forgó tárgy felett német nyelven folytatta társalgását. Mindennapi tünemény közöttünk férfiakat és hölgyeket együtt németül társalognak látni, kik jól, gyakran jobban beszélnek a magyar nyelvet a németnél, sőt nem egyszer, falusi körökben kivált, tapasztalhatjuk, hogy a magyaréi jól beszélők rosszul beszélt német nyelven társalognak. E tekintetben egész vérünk és gondolkodásunk meg van romolva és még eszmélőbb embereink, még Íróink nagyobb része sem érzi többé az idegen nyelvvel élés kártékonyosságát és ferdeségét. Német nőt hozunk a házhoz annak reményében, hogy megmagyarosítjuk, és reményeink olly gonoszéi megjártsanak, hogy nem hogy a német nő megmagyarosodnék, hanem mi magunk is elnémetesedünk mellette, és alapítói leszünk egy egész német családnak, szaporítván általok a házának azon idegen érzelmű fiait, kik közügyeink és nemzetiségünk iránt örökké egykedvűek, gyakran épen ellenséges indulatnak és kártékonyak lesznek. Semmi által nem törlesztetik el könnyebben a nemzeti sajtáság, úgy mond Wachsmuth, mint idegenekkel! házasság által. Ez által válik a kaukazi népfaj né-

gerré, mongollá vagy viszont, mit különben sem éghajlat, sem életmód nem képes eszközölni.

Ki hallotta a világ két legnagyobb népét, a szabad angolokat és, szabad francziákat valaha egymás közt más mint nemzeti nyelven beszélni? akár otthon, akár külföldön? Ezen nemzetek sem műveltséget sem tudományt a nyelvek egyedüli tudásában nem helyeznek, mint mi, kik ezen képzelt műveltségért elvetjük nemzetiségünket.

íme hazánk két jeles költője, a testvér Kisfaludyak, német nyelven leveleztek, és németül társalgának egymással. Egy nagy fia, szónoka és írója a hazának ki sokszor szólalt fel a magyarság mellett, egy ízben figyelmessé tétetvén a helyen kívüli német beszédre, egyenesen kimondá, hogy ebben semmit nem lát, s hogy a ki jól tud magyarul, az aztán beszélhet bár mi nyelven, azzal sem nemzetének, sem magának nem árt. Ha még illy férfiak sem bírják átlátni mint változtatja meg magyar természetünket ezen idegen nyelveni gondolkodás és beszéd, s mint szoktat a veszélyhez, mell yt ól irtóznunk kellene, akkor valóban el kell csüggednünk. Mert hiába minden ügyekezetünk, hiába íratott meg a törvény, miszerint Magyarországbanezentúl magyar az országgló nyelv, ez csak hivatalkodásainkban lesz némi erejű, az életben és a valóságban ezentúl is és mindig jobban a német nyelv fog uralkodni. Hiába bár mi üdvös törvények, ha emberek nincsenek azokat megtartani. Nemzetiségünknek sehol sincs védbástyája csak ön kebleinkben. Meddig magyarjaink véreben annyi német elem forr, int je-

lenleg, addig nincs semmi biztos jövendők. Semmi hatalom meg nem ment, csupán ön magunk. És korán se biztassuk magunkat, hogy egy pár évtized ótai föl ébredésünk, s úgy nevezett újjá születésünk megvéd az enyészettől. A külfölddel, kivált a nekünk legveszélyesebb némettel, útaink, gőzhajóink által napoként nagyobb összeköttetésbe jövünk, mindig több német elem vegyül közénk. A gőzhajó-társasággal egy egész megkövesült német gyarmat települt közénk, melly mereven, inkább török, hogy sem nemzetiségünkhöz simuljon. Épen illy gyarmatítás történik, ha nem vigyázunk, a vaspályái társulatok által. A gyárok szaporodása, a kereskedés emelkedése, s általában az ipar mind annyi idegen elem csatornáit lesznek közöttünk, mellynek özöne csalhatlanul elborítand, ha ébren nem leszünk. Már a derék Hunfalvi Pál figyelmeztetett bennünket, hogy az ipartól nagy ok van féltetni nemzetiségünket, és ügyekezünk ellene felköltetni a nemzeti szellemet*). Nagy vigyázattal kell lennünk a honosítandók és azokra nézve is, kik hazánkban nagy birtokokat vásárolnak, mert ez úton saját honföldünkről is kiszoríthatunk.

A távol francziától vagy angoltól, kiknek nyelve szinte igen terjed köztünk, nem félttem nemzetemet, nem a köztünk élő tót, oláh nép nyelvétől. Ez utóbbiak nem haladják meg a magyar népet míveltségbein de félttem a némettől, melly mint nemzet is tőszomszédunk, melly legnagyobb városainkba fészkelte ma-

*) A Kisfaludy-társaság Évlapjaiban.

gát, s ott mind annyi bástyákat képez a magyar elem ellen, és féltem főleg azért, mert nagy műveltsége csáberővel bír. Ezen német műveltség az, melly olly felette ragályos és vészhozó nemzetiségünknek. De félre ne értessem! Távolról sincs szándékomban a német ellen hazámfiában gyűlöletet gerjeszteni. Nem gyűlölünk kell a németet, hanem óvakodnunk tőle, mert nála nincs veszélyesebb elem nemzetiségünknek. A német nép mint nép is tiszteletet érdemel, de még nagyobbat műveltségeért. Becsüljük őt, tanuljunk tőle, ügyekezünk ismerni kivált tudományos kincseit, de ne ügy, hogy miatta elhanyagoljuk nemzetiségünket. Barbar nem vagyok, hogy a műveltség ellen buzogjak, de véteknék tartom, ha valamelly nép önléte árán szerez műveltséget, midőn a műveltség a nemzetiséggel nincs ellentétben, sőt ha a nemzetiségben nem alaposik, nem is valódi hanem ál műveltség lesz és marad. Siquan tartják miveletlenségnek németül, akár beszélve akár írva, egész a nyelvtani hibátlanságig nem tudni, és hányán vannak ezek közül, kik a hazai nyelv tudására kényesek volnának. Hallgassuk csak politicalai szónokainkat, papjainkat és színészeinket, hogyan beszél ezek nagyobb része magyarul; ha a művelt angol és francia illy hibásan vagy illy gyakran nyers kiejtéssel és vidéki széjzárással beszélne, meg nem menekednék a hallgatóság gúnyaitól és a keserű kinevettetéstől. És a magyar gróf vagy báró, szónok vagy pap stb. nem szégyenei ügy beszélni mint cseléde. Mindent kell az embernek tanulni, ki műveltséget igényel, csak nyelvét nem akarja tanulni a született ma

gyar, azt híven, hogy az magától fog jőni. Hányan fáradsnak közöttünk évekig, hogy jó francia kiejtést és hibátlan beszédet tegyenek tulajdonukká, kik egy napot nem szántak e tekintetben a magyar nyelvre. Ez oka aztán annak is, hogy sokan hiszik és beszélnek, miképen a magyar nyelv szegény, hogy magokat rajta jól kifejezni nem tudják, holott ők maradtak szegények, mert a becses kincset nem iparkodtak magoknak megszerezni. Ez utóbbi szavaimat ne értsék magokra azok, kiknek neveltetése szülőik vétke miatt fonák volt, és később ön szorgalmuk által ügyekeztek nyelvünket megtanulni, de nem vihették tökéletességre. Ezek tiszteletre méltók, bár mi hibásan szóljanak is nyelvünkön, fa ilyeneket a világ minden kincséért sem szabad gúnyolnunk, sőt a legnagyobb dicséretet és buzdítást érdemlik magyarosodásukért. Magyartalan neveltetésük szülőik vétke volt, nem övék. Az ilyenek csak bátran beszéljenek ha rosszul is magyarul eleinte; hibás beszédüknek épen olly nagy mértékben van okunk örvendeni, mint nincs született magyarjaink durva szójárású és nyelvtani vétkekkel teljes beszédeiknek. Amazok a magyarság gyarapodásának ezek ellenben hanyatlásának jelentői. Beszéd miveli magát a nyelvet is, és sokak használata által lesz az hajlékony, gazdag, könnyű. Egyes ember, bár mi dús szellemével és kedélyével bírjon is népének, sem nem találja fel a nyelvet, sem nem csinálja. Csak a közös használat adja meg annak az életet és tolékonyságot, csak az élet teszi elevenné. A leírt szó halott, mellyet csak az ajak támaszhat életre.

Magunk vagyunk okai elsüllyedésünknek, s magunk lehetünk csak visszaállttól a nemzet újjá születésének. Sem fejedelmek, sem kormányok nem kényserethetnek elfajulnunk, ha magunk nem akarunk, és szuronynyal senki sem erőszakolhat ránk idegen nyelvet, mint Sopron egykori lángeszű követe mondá. Azért istenért ébredjünk fel valahára, és ne feledjük el, hogy magyarok vagyunk és azok akarunk maradni. Ne feledjük, hogy a magyar nemzet egy kis sziget a népek óceánján, mellyet idegen elemek világtengere csapkod, s egy felzúdult vész könnyen eltemethet, de nem olly bizonyosan, mint a csendesén és észre is alig vehetőleg áradó özön, ha csak szívünk minden dobbanása, eszünk minden gondolata nemzeti irányt nem vészén és összevetett vállakkal, a legnagyobb egyetértéssel sziklafalat nem ügykszünk rakni, melly daczoljon a fenyegető vészekkel, és ne engedje a csendesén harapozó kártékony elemet nemzetiségünk bástyáit aláásni. Főfigyelmünk legyen gyermekeink nevelésére. Távoztassunk tőlök minden idegent, kivált németet, mint addig, míg a nemzeti szívök s lelkükben kiirthatlanul meg nem gyökerezett. Isten a gyermekornak adá a legnagyobb fogékonyságot a nyelvtanulásra; ne vesztegessük e megbecsülhetlen adományt idegen nyelv tanulására, hanem őrizzük meg a hazai nyelv számára. Őrizzük gyermekeink szívében mint Vesta szent tűzét a nemzetiség szikráját. Magunkban pedig tegyük fel, soha meg nem tőrendő fogadással, nyelvünkön szólni mindenütt, hol csak kikerülhetlen kényszer mást nem parancsol; őriz-

zük azt, mi magyar és nemzeti, minden jelekben, felírásokon, címereken, zászlókon, és soha egy perczig se feledkezzünk meg vérünkről, nemzeti becsületünkről; ismerjük múlhatlan kötelességnek mind azokat megtartani, és unokáinknak sértetlenül átadni, mit apáink a magyar faj virágzatára sok áldozattal szereztek, megőrzőnek és nekünk örökségül hagytak. Becsüljük meg magunkat, legyünk büszkék, hogy magyarok vagyunk, tagjai isten“ egyetlen népének Európában, és egyetlennek talán a földtekén, eme testvértel en Phoenixnek, melly csak ön magából nyerhet életet, melly annyi balszerencse közt ezred éven át magát és szabadsága“ nagy részét fenn bírta tartani; olly nemzet, inellynek tündöklő múltja volt és nagy jövőndője lehet. Illy nemzetnek, mellyben századok vészeivel megküzdött és edzett erő volt és van, az emberiség“ ügyéért és érdekében is fenn kell maradni, és illy nemzet tagja lenni becsület Nemzetiségünk álmos sülyedéséből újra fölébredvén, használjuk ez időpontot, melly kétségtelenül utolsó és eldöntő, mik maradjunk jövőndőre, magyar és független nép-e vagy mind nyelvben és szokásokban, mind polgári szerkezetben a“ németnek szolgája? Akarjunk lenni magyarok szívben és szóval és egészen, nem úgy mint eddig külföldieskedő korcsok, hanyagok, egykedvűek és elfeledkezők minden iránt mi nemzeti. Győződjük meg, hogy a külföldieskedés természet elleni bűn és a“ nemzet fölségsértése.

Sokan nem fognak engem megérteni, feleslegeknek tartandják szavaimat és késő figyelmeztetésnek, midőn

a buzgalom a magyar nyelv iránt olly észrevehető. Ez engem nem fog meglepni, mert fájdalom, nem kevesen vannak köztünk, kik érzelme és gondolkodása nemzetiség tekintetében gyökerestül meg van romolva. Az illyenek hidegek a nemzetiség iránt, nem tudják érzeni és megfogni azon szívszorogató, csillapulni nem tudó, örökké éber rettegést, melly jobbaink keblét aggasztja e nemzet jövődjé iránt. Altalok megértetni olly hiú remény volna, mint vaktól színek megkülönböztetését várni. Figyelmeztető szavaimnak nem is tőlök reményiek sikert, hanem azoktól, kiket születés, neveltetés, ajak által valódi magyarok lévén, testvéreimnek nézek, kiket látnom, velők jobbot szorítanom olly jól esik, találkozzam velők bár hol e hazának földén, kiknek erében magyar vér lángol, de ámulatban élnek, mint ha az utolsó országgyűlési törvény óta minden meg volna téve nemzetiségünk és nyelvünk megszilárdítására. Ezekhez emelem szavaimat, hogy ébren legyenek, mert az utókor bírószéke előtt ők lesznek felelősek egy népfaj elenyézteért, mellynek halálát a történeti Musa csak gyalázattal és rémképül fogja feljegyezni a magokról bűnösen megfeledkező nemzetek számára.

Bajza.